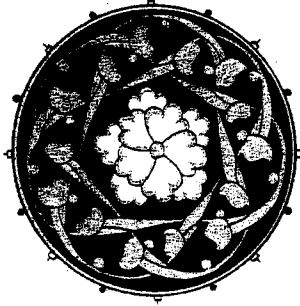

ARAŞTIRMALAR

II

Yard.Doç.Dr. Nerin KÖSE

ANKARA 1997

KOCOCAŞ DESTANI İLE MANAS, DEDE KORKUT, ORHUN YAZITLARI VE TÜRK HALK HİKAYELERİ ARASINDAKİ PARALELLİKLER (*)

Her anlatım türü, kendisinin ortaya çıkmasını sağlayan diğer türlerden, dolayısıyla da kendisine kadarki dönemin sosyal, siyasî, tarihî, dinî kısacası kültürel olaylarından etkilenmiş; söz konusu olayların hatta bu olayların geçtiği coğrafyanın özelliği dahi ürüne aksetmiştir. Üstelik bu etkilenme ürünün sadece ortaya çıktığı ya da ortaya çıkana kadar geçen dönemi değil, kendisinden itibaren günümüze kadar olan zaman dilimini de içine almaktadır. Hatta bu gelişme, bir milletin ayrı coğrafi bölgelerde boylar halinde yaşaması halinde de aynı çizgiyi muhafaza etmekte; anlatı geleneğimizin Anadolu sahasındaki uzantıları olan halk hikâyelerini dahi içine almaktadır.

Bir anlamda, türün realist yönünü de ifade eden bu durum, Kırgız Edebiyatı'nın önemli destanlarından biri olan Kococaş'ta da karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Kococaş, 20.yy.'ın başından itibaren derlenip yazıya geçirilen; Türk mitolojisi'nden pekçok unsur yanında Kırgızlar'ın aşiretler halinde yaşadığı eski hayatlarından izler de taşımaktadır.

Bu sebeple, Kococaş adlı, boyunu avladığı hayvanların etkileriyle doyuran usta bir avcının Sur Eçki denilen bir kutsal tekeyi yakalayamadan ölmesiyle "babasının kemiğini arayıp bulmak, intikamını almak" niyetiyle yola çıkan oğul Moldocaş'ın da bu işi başaramayışı ve tekenin

---

(*) Bu araştırma, 1997 yılında Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi'nce düzenlenen 3. Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

kızı ile evlenmesinin anlatıldığı destanın (1) Kırgız Edebiyatının, hatta Türk Dünyası'nın temel eserleri ve o eserlerin günümüzdeki akisleri olan ürünlerle büyük benzerlikler göstermesinin sebebi, bu olmalıdır.

* Herşeyden önce rüyasında "Kococaş'ın kendini ve soyunu tamamen yok ettiğini" gören Sur Eçki:

Kara üñkürdön ketpesek,
Baştığı tekem sen bolup,
Baldardı kırıp salarbız

.....

Orogoy toosun caylaylı,
Sorogoy toosun suulaylı,
Sonun bir cakşı cer taap,
Oynop, kuunap cırgaylı.
Aytkañ tilim albasañ,
Tamtığıñdı ketirip,
Dalaylıñdı öltürüp (1, s: 44)

.....

Çalginga tekem barıp kel,
Kıdırıp cerdi çalıp kel (1; s: 45)

deyip "uygun bir yere kaçmalarını" teklif edince Alabaş Teke'nin verdiği:

Taştasañ kantet Sur Eçki,
Uşul cukalık ceñil münözdü?

.....

Kara üñkürdöy cer kayda,
Tübü sen öltüröt ekensiñ!
Taştagan kişi onçu emes,
Eelegen konuş mekenin.

.....

Acalı cetken ölböybü,
Allanın salgan işine,
Ar bir candar könböybü?

.....

Kara küngöy kök caltañ,
Kaçkanda kayda barabız? (1; s: 46)
Kara üñkürdöy cer kayda;
Kışında cıluu, cay salkın,
Ömürgö kubat çar cayıt (1; s: 47)

şeklindeki "yaşadıkları Kara Mağara'nın çok güvenli bir yer olduğunu, aradan ayrılırlarşa ölecekleri, soylarının yok olacağı "kaygısını taşıyan sözleri, Kültigin Anıtı'nın güney tarafındaki:

[Ol yirgärü barsar, Türk budun öltäçi sän; Ötükän yir olurup, arkış tirkış sar, näng bungug yok. Ötükän yış olursar, benggü il tuta olurtaçı sän, Türk budun, tokrak oksän, açsık, tosık ömüz sän.] (2; s: 6); doğu tarafındaki:

[Türk Oğuz bägläri budun, äşiding! üzä tängri basmasar, asra yir tälinmäsar, Türk budun, ilingin törüingin kim artatı udaçı ärti? Türk budun... ökün!... (2; s:8) ıduk Ötükän (2; s:9)] sözlerindeki "Türkler'in kutsal Ötüken Ormanı'nı terkederlerse yok olacaklarını, dağılacaklarını" belirten ifadesiyle, büyük bir benzerlik göstermektedir. Bu, eski Türkler'deki "il" kelimesinin (tengri= gök= semavî) anlamlarının ifade ettiği kutsiyeti, ferdi değerlendiren ve onu kahramanlığa sevkeden üstünlüğü gösteren bir husus (3; s: 34) olup, Göktürkler başta olmak üzere bütün Türkler'in müstakil bir devlet kurmak, en güzel ifadesini Oğuz Destanı'nda bulan "dünyaya hakim olma= universalizm " [(4; s: 274-275) (5; s: 21-47), (3; s: 13-16, 34)] fikrinin; Kococaş'taki izleri olması gerektiğine inanıyoruz.

* Diğer ortak yönlerden biri ise şudur: Vakanın ortalarına doğru Kococaş Destanı'nın aynı adı taşıyan kahramanı, daha önce ettiği yemine sadık kalarak tüfeğini kuşanır ve Sur Eçki'yi öldürmek üzere yola çıkar. Ancak keçiyi kovalarken çıktığı dik ve yüksek kayalıktan bir türlü inemez ve mahsur kalır. Onu takip eden Zulayka, bütün köyü alır gelirse de Kococaş'ı kayadan indirmeyi başaramazlar. Başka çare olmadığını gören

avcı kendini aşağıya atar ve kayalıklara çarparak ölür. Kocasını ölen ve birkaç ay sonra oğlu Moldocaş'ı doğuran zulayka, kayalıkta kaldığı ve artık inemeyeceğini anladığı sırada söylediği:

Sartkoşçu, saga agañdın,
Saktap saga agañdın,
Sargaydım taştın boorunda,
Agañdın akıl, esi bar.
Karanı başka canımın,
Kantemin dep çañırgan,
İnim, ceñeñdi özüñ bağıp al (1; s: 113) sözüne; kabilesinin:
"Agadan kalsa ini

.....

Kalk aytsa katın til almak,
Artında kalgan cesirdi,
Aganın zaybın ini almak." (1; s: 121)

düşüncesine uyarak kayınbiraderi, Karıpbay'ın evlât edindiği Sartkoşçu'yla evlenir.

Aynı durumu Kızcibek Destanı'nda da görüyoruz. Nitekim evlenmek üzere olduğu sevgilisi, nişanlısı, kendisinde uzun zamandır gözü olan, babasının en ünlü savaşçısı Bekecan tarafından öldürülünce Sansızbay, Karçıga'nın:

Katınım menen attı ber,
Kayrılбай özüñ kete ber
Attarımda bar eken,
Azıraak gana aram ter.

.....

Sansızbay degen men bolom,
Men dagı sendey er bolom,

.....

Közünö meni ilbeysiñ,
Ölöründü bilbeysin.

.....

Kesiriñ başka cetpesin (6; s: 103)

şeklindeki sözüne uyup, yengesiyle evlenir:

Aldı bakan Cibekti,

Alıs bolup muradı (6; s: 114).

Manas Destanı'nda da karnında yedi aylık çocuğuyla dul kalan Kanıkey'in Cakıp Han'ın, Mendi-bay'ı yollayıp:

"At ölsö, soorı keres" döcü'di

Ağa ölsö, ceñe keres" döcü'di"

Han balası Kanıkey,

Er Manas'tan kaldı deyt.

Akılmen tuvgan Abake,

Ködök tuugan ol köböş

Er Manas'tın inisi:

Ce Köböşkö tıyebi,

Ce Abakege tıyebi?

Sügönünö tiysin " (7; s: 204) diye belirttiği bu gelenek, Kanıkey tarafından:

"Erkek bir merset bu bolso,

Abake, Köböş aramga

Tiyemek bir turmak tiybeym" diye reddedilir ve uygulanmaz (7; s: 206).

Sözünü ettiğimiz her üç Kırgız destanında da görülen ve Kırgızlar'da bugün de yaşayan bu gelenek Anadolu'nun Doğu ve güneydoğu kesimlerinde yaygın, töre gücünde bir kuraldır. Sosyologların tercihli evlilik olarak nitelendirdikleri (8) ve Hunlar'la Moğollar'da da tesbit edilmiş (9; s. 426-472) olan bu âdetin, halk hikâyelerimizin realist unsurları daha çok bünyesinde barındıran ve günümüze yakın zamanda teşekkül eden, kaside dediğimiz kısa (10; s: 12) ve uzun halk hikâyelerimize de aksetmiştir.

Nitekim Böyle Bağlar Hikâyesi'nin her üç varyantında Telli kocasının öldü haberi gelince kaynatası tarafından yakın arkadaşı Kahraman Ağa'nın, evlât diye kabul ettiği oğlu Hüseyin ile, evlendirir (11; s. 27-29).

Sürmeli Bey Hikâyesi'nde de yakın bir uygulama ile karşı karşıya kalıyoruz: Nişanlısı Senem'in, "kendisine, ihanet ettiği "yolundaki dedikodu yüzünden gittiği gurbette ölünce eşini doğumda kaybeden kardeşi Arif Bey, çevresinin: "ikiniz de bekâr ve yalnızsınız; evlenmeniz gerekir" sözüne uyarak yengesine talip olur (12; s: 61-62).

Görüldüğü üzere Türkler'in eski hayatlarında da var olan bu âdet, günümüzde Türk Cumhuriyetlerinin bazı bölgelerinde halen yaşamakta olup hem düşüncesinin bu konudaki mantalitesinin bugüne olan akislerini göstermekte, hem de bu kadar uzun süre canlı kalan bir geleneğin yaşamasında "söz konusu evlilik türünün ailenin, eski düzenin bozulmayarak devam etmesindeki olumlu rolünü "gözler önüne sermektedir.

* Kococaş Destanı'nın, Türk Dünyası'nın sözlü ürünlerindeki müşterek noktalardan birisi de vakanın işleyişindeki paralelliktir. Nitekim Kococaş, Kızıcıbek, Manas Destanları ve Sürmeli Bey Hikâyesi'nde anlatının büyük bir bölümünde vakanın merkezini, söz konusu anlatıların asıl erkek kahramanları teşkil eder." Kococaş" ta Kococaş, "Kızıcıbek" te Tölögön, "Manas"ta Manas, "Sürmeli Bey" de ise Sürmeli Bey... Her üç anlatı da bu kahramanların maceraları ile başlar ve ölümlerine kadar olayları onların etrafında cereyan eder.

Ancak Kococaş, kayadan atladığı ve tutunamadığı için yere düşerek (1; s: 116-117); Tölögön Korun Han'ın savaşçısı Bekecan tarafından vurularak (6; s:); Manas, yaşlanıp ömrünün sonuna geldiğinde (7; s: 205); Sürmeli Bey de, sevdiği Telli Senem'in "kendisine ihanet ettiği" yolundaki dedikoduya inanıp kahrından (12; s: 58-64) öldükten sonra hikâye sona ermez: Kococaş'ın yarım bıraktığı "Sur Eçki'yi öldürme "işine oğlu Moldocaş (1; s: 121-148); Kırgızlar'ın Kalmuklar'la olan mücadelesine Manas'ın oğlu Semetey (7; s: 225-261) devam eder. En güzel ifadesini Dede Korkut'taki "Kam Püre'nin oğlu Bamsı Beyrek" te bulduğu üzere

Han Bayındır'ın sohbetine geldiğinde Kara Güne Oğlu Kara Budak'ın, Kazan oğlu Uruz'un, Kazılık Koca Bey Yiğenek'in oturduğunu ve onların hizmet ettiklerini gören Pay Püre "oğulda nasibim, kardeşte kaderim yok. Allahû Tealâ bana beddua etmiştir. Beyler tacım, tahtım için ağlarım: Birgün düşeceğim; yerimde, yurdumda kimse kalmayacak..." (13; s: 60-61); yine aynı destandaki "Dirse Han Oğlu Boğaç Han "da Dirse Han'ın hanımı"na "senden midir, benden midir; Tanrı Taalâ bize bir oğul vermez nedendir?" (13; s: 23) sözlerinde de kendini hissettiren, halk hikâyelerimize çocuksuzluk problemi olarak akseden bu durum Türkler'in ateş kültüne geri gider. Nitekim Manas'ın oğlu Semetey'in güvey girdiği gece eşi Ak Saykal eve girince secde eder ve ateşi selâmlar (15; s: 140-148). Günümüzde ocak denilen "ev" in, "evlilik" kutsiyeti, buradan gelir. Zira bu ateşin yanması, ocağın tütmesi ancak erkek evlât ile olur. Anadolu'da erkek evlâda verilen önemin sebebini burada aramak gerekir. Bu yüzden Kococaş'ta Kococaş ile Moldocaş'ın, Manas'ta Manas, Semetey ve Seytek üçlüsünün yer alması hem mantikî, hem de realist bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Ocağın sürekli tütmesi, oğul olmadığı takdirde erkek kardeşin görevidir. Kardeşi ölünce o, ailenin bütün fertlerine ve mallarına sahip çıkacak; herşey ondan sorulacaktır. Dede Korkut'ta Pay Püre'nin "oğulda nasibim yok, kardeşte kaderim yok" (13; s:60) demesi, bundandır. Bu sebeple "Kococaş" ta Kococaş ile Sartkoşçu'nun; "Kızcibek" te Tölögön ile Sansızbay'ın; "Dede Korkut"ta Egrek ile Segrek'in; (13; s.: 188-198) "Sürmeli Bey" de Sürmeli Bey ile Ârif'in; "Ehmed ile İbrahim" de de Ehmet ile İbrahim'in (veya Mehemmed ile Ehmed) ⁽¹³⁾ bulunmasını, eski bir inancın, eski bir uygulamanın halk anlatığı geleneğimize aksi diye değerlendirmenin ⁽¹⁵⁾ uygun olduğunu düşünüyoruz.

* Dikkatimizi çeken bir başka husus ise Kococaş dahil yazımızda sözü edilen destan ve hikâyelerin pekçoğunda kahramanlardan biri tarafından görülen rüyanın gelecekteki iyi ya da kötü olayların habercisi olarak yorumlanmasıdır. Nitekim Kococaş'ın:

Tündö catıp tüş kördüm,
Koluma alıp barañdı,
Ar nersege tuş keldim.
Kördüm aydın çolponun,

Kötörülüp cürögüm (1; s: 36) şeklinde gördüğü rüya, bahsettiği eşi Zulayka tarafından:

Tündögö körgön tüşünüz,
Türü kıyın köründü
Beldikti belge çalganıñ,
Bet alıp toogo barganıñ,
Mergendikten payda cok,
Mergenim koygun işiñdi.
Anda men belsenip cesir kalganıñ.

.....

Çalıñ kartañ ini caş.
Çatakka kirbe Kococaş,

.....

Al kantet senin üydögöñ? (1; s: 41)

diyerek "avcılığı bırakmasını, yoksa onun öleceğini, kendisinin de dul kalacağını" belirtir.

Manas, kendisi ile beraber Kalmuklar tarafından zehirlenen kırk yiğidin ölmesi üzerine çok üzülüp- "Mekke'ye gidip dua edeyim ki, yiğitlerim geri gelsin "diye yola çıktığı gün eşi Kanıkey bir rüya görür:

Batır töröm keldi! dep,
Baştağıday boldu! dep,

.....

Kak törömnün başında
Bolot ölö cattı! dep,

Koynuma katıp aldım! (7; s: 200) diyerek "başında çelik bir ege ile Manas'ın koynuna girdiğini" söylediği Altınay bu rüyayı:

Başına aylar tuuganı,
Batır törön turbaybı?
Ay agıla kün tuusa
O kırk çoro turbaybı?

.....

Kalk törönün başına
Bolot ögö catkanı
Boyuña erkek bala bütüptür! (7; s: 201)

diye, "erkek çocuk doğuracağı" şeklinde yorumlar.

Yine Dede Korkut'ta Ulaş Oğlu Salur Kazan'ın: Meğer hanım o gece kudretli Oğuzun devleti, Bayındır Hanın güveyisi, Ulaş oğlu Salur Kazan kara kaygılı rüya gördü. Sıçradı ayağa kalktı, der: Biliyor musun kardeşim Kara Göne, rüyamda ne göründü, kara kaygılı rüya gördüm, yumruğumda çırpınan benim şâhin kuşumu ölüyor gördüm, gökten yıldırım ak otağımın üzerine çakıyor gördüm, kapkara duman yurdumun üzerine dökülüyor gördüm, kuduz kurtlar evimi dişleyip yırtıyor gördüm, kargı gibi kara saçımı uzanıyor gördüm, uzanarak gözümü örtüyor gördüm, bileğimden on parmağımı kanda gördüm, ne vakit ki bu rüyayı gördüm, ondan beri aklımı fikrimi toplayamıyorum, hanım kardeş benim bu rüyamı yor bana, dedi. Kazan'ın gördüğü bu rüyayı ise Kara Göne: "Kara bulut dediğin senin devletindir, kar ile yağmur dediğin senin askerindir, saç kaygıdır, kan karadır, geri kalanını yoramam, Allah yorsun dedi. Böyle söyleyince Kazan der: Benim avımı bozma, askerimi dağıtma, ben bugün yağız al atı ökçelerim, üç günlük yolu bir günde alırım, öğle olmadan yurdumun üstüne varırım, eğer sağdır esendir, akşam olmadan gene ben bana gelirim, yurdum sağ esen değilse başınızın çaresine bakın, ben artık gittim" (13; s: 43) olarak yorumlar.

Aynı yerde babası Kazılık Koca'yı esir olduğu Düzmürt Kalesi'nden kurtarmak için hazırlık yaptığı gece gördüğü rüya da, bu tür bir özellik taşır:

Meğer o gece Yiğenek rüya gördü. Rüyasını arkadaşlarına söyledi, görelim hanım ne söyledi:

Der: Beyler birdenbire kara başım, gözüm uykuda iken rüya gördü. Elâ gözümü açıp dünya gördüm. Ak boz atlar koşturan alplar gördüm. Ak miğferli alpları yanıma aldım. Ak sakallı Dede Korkuttan öğüt aldım. Alaca yatan kara dağları aştım. İleri yatan Karadenize girdim. Gemi yapıp gömleğimi çıkardım yelken kurdum. İleri yatan denizi deldim geçtim. Öteki kara değin bir yanında alnı başı parlayan bir er gördüm. Kalkıp yerimden doğruldum. Kargı dilli öz mızrağımı kaptım. Karşılıyıp o ere vardım. Karşısından o eri mızraklayacağım zaman denedim. Göz ucu ile o ere baktım. Dayım Emen imiş onu bildim. Döndüm o ere selâm verdim. Oğuz ellerinde kimsin dedim. Gözkapaklarını kaldırıp yüzüme baktı. Oğul Yiğenek nereye gidiyorsun dedi, söyledi. Ben dedim: Düz-mürd kalesine gidiyorum, babam orada esir imiş dedim. Burada dayım bana söyledi:

Der:

Yetiştiginde yel yetişmezdi yedi vurgunum
Yedi bayırın kurduna benzerdi yiğitlerim
Yedi kişiyle kurulurdu benim yayım
Kayın dalı tüylerinden som altınlı benim okum
Yel esti yağmur yağdı yükü koptu
Yedi defa vardım o kaleyi alamadım geri döndüm
Benden daha er çıkmayasın Yiğeneğim dön

dedi. Yiğenek rüyasında dayısına söylemiş:

Der:

Kalkıp yerinden doğrulduğunda
Elâ gözlü bey yiğitleri yanına almadın
Adı belli beylerle sen at koşturmadın
Beş akçeli süvarileri arkadaş ettin
Onun için o kaleyi sen alamadın

demiş. Yigenek yine der:

Kese kese yemeğe yahni güzel
Kesme gününde kumandan hızlı güzel
Dâim geldiğinde dursa devlet güzel
Bildiğini unutmasa akıl güzel
Hasmından dönmese kaçmasa erlik güzel.

dedi.

Bu rüyayı Yigenek arkadaşlarına hikâye eyledi. Meğer dayısı Emen orada yakın idi. Cümle beylerle arkadaş olup gittiler. Düzmürd Kalesine yetişince etrafını çevirip gittiler kondular. (13; 152-154)

Kızcibek de "memleketine gidip anasına-babasına evleneceğini haber verip geleceğini" söyleyen Tölögön'ün bu gidişinden rahatsızdır. Çünkü gece:

Astındaki kök attı,
Eer tokumsuz baş kördü
Aylıbiz kongon Ak cayık.
Kolunda eken buudayık
Buudayık ketip kolumdan,
Kalıpmın, -deyt-muñayıp,
Argıçaktı aldımnda,
Andan carık şam çırak.
Şamçıraktı koluma,
Alıpmın, -deyt-, aldırıp,
Öçüp kalıp ütpe etip,
Kalıpmın -deyt, -caldırıp (6; s: 56)

şeklinde "efsanevî hüma kusunun elinden uçup gittiğini, eline şamçırak taşını aldığını belirttiği bir rüya görmüş; o yüzden de Tölögön'e:

Tilimdi alsa Tölögön,
Atına tokum salbasın,

Aylına kaytıp barbasın.
Eerine köp cük salbasın,
Eline kaytıp barbasın! (6; s: 56)

diyerek onun kendisiyle birlikte kalmasını ister.

Sürmeli Bey Hikâyesi'nde aynı durumla karşılaşyoruz. Uzun zamandır nişanlısı Telli Senem'den haber alamayan Sürmeli Bey varyantlara göre bazan "kara köpek", bazan "bahçesinden karga, kuzgun uçtuğu", bazan da "kötü rüya" diye tanımladığı rüya görünce içini bir sıkıntı basar ve birini Menemenci'ye göndermeye karar verir (12; s: 53). Tahir ile Zühre'de de gördüğümüz bu rüya motifi kaynağını eski Türk dini olan Şamanizm'de bulmaktadır. Çünkü trans hale geçemeyen, bazı özellikleri ve belli temeli olmayan kimseler değil şaman, şaman adayı bile olamazlardı (16).

Sonuç olarak diyebiliriz ki Kococaş Destanı hem Kırgız boyunun diğer destanları, hem de diğer Türk boylarının ortak veya ayrı anlatılarıyla aynı motifleri ihtiva etmektedir. Geçmişten günümüze ortak bir kültürün getirdiği bu durumu, "Türk Dünyası'nın ortak noktalarından sadece biri" şeklinde değerlendiriyoruz.

DİPNOTLAR

- (1) "KOCOCAŞ" (Aytkan: Alımkul Üsönbaev) Kırgız SSR İlimler akademiyası, Til cana Adabiyat İnstitutu, Kırgızstan Mamlekettik Basması, Frunze: 1956.
- (2) ÇAĞATAY, Saadet "Türk lehçeleri Örnekleri" A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları, No: 26, Türk Dili ve Ed. Enstitüsü No: 9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1963.
- (3) KAPLAN, Mehmet "Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri" Dergâh Yayınları, İstanbul 1985, s: 33-34.
- (4) ÖGEL, Bahaeddin "Türk Mitolojisi", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, I. Cilt, Ankara 1993.
- (5) TOGAN, Zeki Velidi "Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili", Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1972.

- (6) "KIZCİBEK" (Öskön Çubaktın Varyantı Boyunça) Uçkun Mamlekettik Bişkek 1992. C
- (7) RADLOFF, Wilhelm "Manas Destanı" (Aktaran: Emine Gürsoy Naskali) Türksoy Yayınları No:1, Ankara 1994.
- (8) KÖSE, Nerin "Eski Bir Evlenme Âdeti ve Buna Bağlı Olarak Teşekkül Etmiş Halk Hikâyeleri" "Eğitim Bilimleri Dergisi, Buca Eğitim Fak. Yayını, İzmir 1993, s: 81-87.
- (9) SPULER, Bertold "İran Moğolları" (Çev: Cemal Köprülü) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987
- (10) KÖSE, Nerin "Araştırmalar I" Millî Folklor Yayınları: 8, Halk Edebiyatı Dizisi: 4, Ankara 1996, s: 12
- (11) KÖSE, Nerin "Kısa Halk Hikâyelerindeki Bir motif Üzerine" Poladöken Dergisi, İzmir 1994, s: 9
- (12) KÖSE, Nerin "Süremeli Bey Hikâyesi" Millî Folklor Yayınları: 7, Halk Edebiyatı Dizisi: 3 Ankara 1996,
- (13) ERGİN, Muharrem "Dede Korkut Kitabı" Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1986
- (14) KÖSE, Nerin "Hain Anne motifi ve Türk Halk Hikâyeleri" (Kitabımızın 11. no. lu makalesidir).
- (15) İNAN, Abdülkadir "Tarihte ve Bugün Şamanizm" Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Seri No: 24, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1954, s.: 66-67.
- (16) GÜNAY, Umay "Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, No: 16 Ankara 1986, s: 6-9.